

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

- ◆ Autorka: Joanna Sarnecka – antropolożka, opowiadaczka
- ◆ Etap edukacyjny: szkoła podstawowa (klasy VI-VIII) i ponadpodstawowa
Czas trwania: 2,5 godz.

/

HISTORIE UKRYTE W PRZEDMIOTACH

Przedmioty to nie tylko wytwory – mniej lub bardziej ładne, finezyjne czy funkcjonalne. Przedmioty to nasi niemi towarzysze: są przy nas, odkąd staliśmy się ludźmi. Tak, oczywiście, to my je tworzymy, ale w pewnym sensie także one tworzą nas. Kształtują nasz kontakt ze światem, bo to dzięki przedmiotom w taki a nie inny sposób przetwarzamy naturę, podróżujemy, zdobywamy pożywienie. Ta szczególna relacja z przedmiotami sprawia, że możemy poprzez nie poznawać ludzi i ich kultury. Pisał o tym m.in. Bronisław Malinowski w książce *Argonauci zachodniego Pacyfiku*, podkreślając, że wiele przedmiotów poza swoją funkcją pierwotną (np. książka służy do czytania) może doczekać się też innych, wtórnych sposobów zastosowania (podparcie stolika, któremu ułamała się noga, czy obciążenie sklepanych przedmiotów). Przedmioty mają swoje nazwy – imiona, którymi wzywamy je na pomoc: *kłonia wasągowata* (narzędzie używane dawniej do łowienia ryb), *cep* (narzędzie używane do młócki zboża), *warząchew* (łyżka do nalewania zupy) – to tylko niektóre z nich.

Trzeba przyznać, że działają na wyobraźnię. Poznając przedmioty z minionych epok lub różnych kultur, zdobywając umiejętność nazywania ich po imieniu, zyskujemy unikatową wiedzę o fragmentach świata odległego od nas w czasie lub przestrzeni. Przywołując te dziwne słowa, w pewnym sensie powołujemy do widmowego życia rzeczywistość, w której istnieją lub istniały. A kiedy dowiemy się jeszcze, jaka była lub jest funkcja obco wyglądającego przedmiotu o dziwnie brzmiącej nazwie, nasza wyobraźnia pozwoli nam na chwilę zanurzyć się w tym świecie.

By dać przedmiotom głos i pozwolić im opowiadać historie, potrzebujemy nie tylko samego bestiariusz rzeczy, ale także dużej dawki wyobraźni. Pomost między jednym a drugim zbudują słowa.

/

Wskazówka dla nauczycielki/nauczyciela

Podczas zajęć uczennice i uczniowie spróbują swoich sił w sztuce opowieści, by stać się wyjątkowymi przewodnikami muzealnymi. Proponujemy kilka ćwiczeń, które pomogą przygotować się do tego zadania. Zwieńczeniem zajęć będzie oprowadzenie po przestrzeni lokalnego muzeum lub opowieść o kilku muzealnych artefaktach.

- ◆ **Ćwiczenia z wyobraźni – rozgrzewka przed tworzeniem opowieści**
- ◆ **Zasady ogólne - Jak tworzyć opowieści**
- ◆ **Tworzenie opowieści**
- ◆ **Praca w przestrzeni muzeum**
- ◆ **Praca poza muzeum**

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

◆ ĆWICZENIA Z WYOBRAŹNI – ROZGRZEWKĄ PRZED TWORZENIEM OPOWIEŚCI

Jeśli macie czas i ochotę na początek rozruszać wyobraźnię, zachęcam do wspólnej zabawy. Wybierzcie się na krótki spacer całą grupą. Zadaniem każdej osoby jest znalezienie jednego przedmiotu, który ją zaciekawi, wyda jej się inspirujący – może być to patyk, listek, kamień... Kiedy wrócicie do klasy, połóżcie przedmioty na tkaninie albo po prostu na ławce. Popatrzcie na ten zbiór jak na galaktykę, w której każda planeta ma coś do powiedzenia.

Zaproś uczennice i uczniów, by każdy stworzył krótką opowieść o znalezionym przedmiocie. Tematyka jest dowolna: może to być historia o dziwnej planecie, opowieść science fiction lub wypowiedź utrzymana w konwencji realistycznej, w której przedmiot łączy się z bohaterami czy naszymi wspomnieniami. Opowiedzcie swoje historie w grupie, a następnie nagródźcie się brawami.

W takich spontanicznych opowieściach ujawniamy siebie: swoją wrażliwość i wyobraźnię. Nawet jeśli od strony fabularnej czy werbalnej nie były to historie idealne, zdarzyło się coś bardzo ważnego – nawiązaliście osobistą relację z przedmiotem. Żeby rozluźnić atmosferę i podnieść energię, naklej teraz na podłodze taśmę papierową i stwórz z niej oś czasu. Spróbujcie ułożyć na niej przedmioty – bez konkretnych dat, ale tak, by wyobrazić sobie relacje czasowe między obiektami. Również w ten sposób również można patrzeć na przedmioty. Potem możecie je dowolnie grupować, np. według kryterium naturalne – stworzone przez człowieka, delikatne – ostre, jasne – ciemne.

Sporo już wiecie o zebranych przedmiotach. Poćwiczcie teraz umiejętność uważnego patrzenia i zarazem tworzenia opisu. Każdy uczeń i każda uczennica po kolei opisują jeden z przedmiotów, a pozostałe osoby zgadują, którego obiektu dotyczy wypowiedź. W opisie można starać się precyzyjnie nazywać kolory i kształty, budować analogie – także ze światem ludzi i zwierząt (np. „ta rzecz przypomina małego psa albo sowę”).

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

◆ ZASADY OGÓLNE – JAK TWORZYĆ OPOWIEŚCI

Wskazówki przed rozpoczęciem pracy

Historia lepiej zadziała na słuchaczy, jeśli będzie miała bohatera lub bohaterów, a tworzyć ją będą nie tylko opisy, ale także wydarzenia.

Co jest potrzebne do przygotowania opowieści:

Materiały do zanotowania scenariusza opowieści w formie planu lub storyboardu (czyli prostego komiksu), kartki, ołówki, długopisy

Wybranie bohatera. Może nim być:

- ◆ przedmiot, który przeżywa przygody w określonym miejscu i czasie
- ◆ człowiek, który przedmiotu używa lub używał.

Rzecz, narzędzie, mebel czy bibelot może być towarzyszem w istotnym momencie życia człowieka, słyszeć jego westchnienia w chwilach smutku lub trwać obok, gdy przytrafia się coś radosnego.

Wybranie miejsca i czasu akcji:

Opowieść jest bardziej wiarygodna, kiedy opowiadacze dobrze znajdą miejsce i czas akcji. Okoliczności nie muszą być nazwane wprost i przytoczone w całości, jednak ważne jest, by autorzy i autorki historii wyobrazili sobie tło kulturowe, społeczne i historyczne snutej narracji. Pomaga to nadać jej cechy prawdziwości, osadzić w rzeczywistości, a to sprawia, że będzie wciągająca i wiarygodna dla słuchaczy.

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

Krok do przodu w sztuce opowiadania

Uczniowie mają możliwość, by popracować nad poprawą i rozwinięciem swojej opowieści w bardziej usystematyzowany sposób.

Krok 1. Co chcę powiedzieć?

Poproś uczennice i uczniów, by nadali tytuł swojej historii lub powiedzieli, o czym ona będzie. Świadomość tego, o czym chcemy opowiedzieć, jest bardzo ważna – mówiąc o tej samej rzeczy, możemy przecież stworzyć różne historie: o ludziach, pracy, życiu codziennym.

Krok 2. Kompozycja

Rozdaj kartki i ołówki. Zachęć uczennice i uczniów, by stworzyli plan swojej opowieści w formie punktów lub storyboardu, czyli prostego komiksu. Ten drugi sposób może być użyteczny, jeśli przywołujemy bohaterów albo zdarzenia – możemy je wtedy narysować. Pamięć obrazów jest czymś naturalnym dla tradycyjnej sztuki opowiadania, która wywodzi się z kultury oralnej (słownej). Dawni opowiadacze nie zapamiętywali słów, bo tekst nie był dla nich punktem odniesienia. Rzecz działa się w ich wyobraźni, tworzyli więc serię obrazów, przez które prowadzili słuchaczy. Oczywiście jeśli chcemy opowiedzieć o zastosowaniu i historii przedmiotu, to większy nacisk położymy na funkcję retoryczną, a nie kreacyjną języka. Komiks jest więc przydatny, nie zawsze jednak będzie najlepszym wyborem.

Komponując wypowiedź, nie musimy nadawać jej porządku linearnego. Przez informacje mogą prowadzić nas pytania stawiane przedmiotowi – zadawanie pytań to chwyt retoryczny, który, użyty z umiarem, zaangażuje słuchaczy i sprawi, że poczują się włączeni w proces poszukiwania wiedzy.

Inny pomysł kompozycyjny to zbudowanie na początku opowieści obrazu, który przeniesie nas w konkretne okoliczności, w jakich używany był dany przedmiot. Zaciekawi to słuchaczy i sprawi, że spojrzą na przedmiot w szerszym kontekście społeczno-kulturowym.

Dobrym pomysłem na rozpoczęcie narracji może być także odkrycie zagadki, jak przedmiot trafił do muzeum. Nie zawsze to wiemy, ale tu możemy dać upust wyobraźni, pofantazjować. Nie musimy formułować zdań pewnych, wystarczą jedynie prawdopodobne. Jak to się stało, że ta filiżanka znalazła się w muzeum? Być może ktoś dostrzegł ją na targu starzyzny. Od razu miał pewność, że nie jest to zwykły przedmiot z fabryki, ale coś, co ma swoją historię. Pewnego dnia przyniósł ją do muzeum. „Proszę mi opowiedzieć kilka słów o tym pięknym przedmiocie”, poprosił. I wiecie, co usłyszał?

Krok 3. Szlifujemy język

Zachęć uczennice i uczniów, by opowiadali spokojnie i nie za szybko, dając czas słowom, a unikając przerywników. Pauzy nie są błędem, mogą pomagać w skupieniu uwagi słuchaczy. Czasem jednak warto zdynamizować opowieść. Dobrze jest też przyrzeć się używanym pojęciom – muszą być zrozumiałe. To najważniejsze. Nie używajmy słów profesjonalnych, trudnych, nieprecyzyjnych. Czasem można poszukać synonimów, które wzbogacą język o nowe wrażenia i jakości.

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

◆ TWORZENIE OPOWIEŚCI

Opowieści: próba generalna

A teraz chwila na kontemplację. Każdy uczeń i każda uczennica zostaje ze swoim przedmiotem na 10-15 minut. Patrzy, nasłuchuje i tworzy opowieść, ewentualnie robi notatki w scenariuszu.

Nareszcie czas na opowieści. Poproś uczniów i uczennice, by dobrali się w pary i opisali drugiej osobie interesujący ich przedmiot, starając się zrobić to w taki sposób, by zainteresować kolegę czy koleżankę wybranym artefaktem. Po wysłuchaniu opowieści druga osoba może udzielić koledze lub koleżance informacji zwrotnej. Pomocne będą następujące pytania:

- ◆ Subiektywne odczucia: jak mi się słuchało?
- ◆ Który fragment opowieści był szczególnie ciekawy?
- ◆ Czego mi zabrakło w opowieści?
- ◆ Czy opowieść miała swój logiczny porządek?
- ◆ Jakie skojarzenia budził przedmiot przed i po opowieści? Czy coś się zmieniło w moim postrzeganiu przedmiotu?
- ◆ Jaki był język opowieści? (bogaty, ciekawy, precyzyjny, nie było w nim przerywników typu: „yy”, powtarzanych słów itp.)

Przedstawienie opowieści

A teraz ten ważny moment: zbierzcie się w jednym miejscu i prezentujcie swoje opowieści, prowadząc pozostałych pod gablotę czy miejsce prezentacji wybranego przedmiotu. Najlepiej, jeśli uczennice i uczniowie będą zgłaszać się na bieżąco – nie ustalajcie wcześniej kolejności prezentacji. Może się bowiem okazać, że pomiędzy historiami będą jakieś – nawet subtelne – powiązania, które poprowadzą was od przedmiotu do przedmiotu, od historii do historii.

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

◆ PRACA W PRZESTRZENI MUZEUM

/

Wskazówki do pracy w muzeum

- 1 Niech każdy znajdzie coś, co przykuje jego uwagę: kształtem, materiałem, ornamentem albo nazwą.
- 2 Rozdaj kartki oraz ołówki, a następnie zaprosz uczniów i uczennice do stworzenia rysunku z natury wybranego przez siebie przedmiotu. Wyjaśnij, że nie chodzi o dzieło sztuki. Dawniej rysunek z natury był częścią edukacji. Stanowił szkołę uważnego patrzenia. Służył też badaczom i badaczkom do uwieczniania interesujących ich przedmiotów w czasach, gdy fotografia nie istniała lub nie była powszechnie dostępna.
- 3 Rozdaj karteczki samoprzylepne i poproś uczennice i uczniów, by wypisali wszystkie skojarzenia z wybranym przez siebie przedmiotem. Następnie zachęć, by nakleili karteczki na podłozę wokół gabloty lub zdjęcia obiektu, tworząc chmurę skojarzeń.
- 4 Teraz uczniowie i uczennice mogą rozejrzeć się i zobaczyć, które przedmioty zostały wybrane przez inne osoby. Jeśli mają ochotę, mogą dopisywać własne skojarzenia związane z przedmiotami.
- 5 Zachęć uczniów i uczennice, by poszukali informacji o wybranym przedmiocie (np. na portalu → [Historia: poszukaj](#)). Możesz przygotować gotowe materiały, ale dla młodzieży ciekawsze będzie zapewne, jeśli sami poszperają w internecie. Opracowując informacje, róbcie krótkie notatki w punktach. Poproś uczniów i uczennice, by zastanowili się, czy coś ich zaskoczyło w znalezionych informacjach. Czy potwierdziły się skojarzenia, które wcześniej wypisali na karteczkach? A może okazało się, że przedmiot ten jest czymś zupełnie innym?
- 6 Po pracy z obiektem muzealnym rozpocznij część związaną z TWORZENIEM OPOWIEŚCI – Jak tworzyć opowieści.

OPOWIEŚCI PRZEDMIOTÓW, czyli tworzenie narracji wokół obiektów

◆ PRACA POZA MUZEUM

Opowieści o przedmiotach można stworzyć także bez wizyty w muzeum.

1

Rozłóż w różnych miejscach w klasie zdjęcia obiektów muzealnych (**Materiał nr 1**). Zachęć uczniów i uczennice do przyjrzenia się przedmiotom. Niech wybiorą ten, którym chcieliby się zająć.

2

Rozdaj karteczki samoprzylepne i poproś uczennice i uczniów, by wypisali wszystkie skojarzenia z wybranym przez siebie przedmiotem. Następnie zachęć, by nakleili karteczki na fotografii przedmiotu, tworząc w ten sposób chmurę skojarzeń.

Teraz uczniowie i uczennice mogą rozejrzeć się i zobaczyć, które przedmioty zostały wybrane przez pozostałe osoby. Jeśli mają ochotę, mogą dopisywać własne skojarzenia związane z przedmiotami.

3

Zachęć uczniów i uczennice, by poszukali informacji o wybranym przedmiocie (np. na portalu → [Historia: poszukaj](#)). Możesz przygotować gotowe materiały, ale dla młodzieży ciekawsze będzie zapewne, jeśli sami poszperają w internecie. Opracowując informacje, róbcie krótkie notatki w punktach.

4

Poproś uczniów i uczennice, by zastanowili się, czy coś ich zaskoczyło w znalezionych informacjach. Czy potwierdziły się skojarzenia, które wcześniej wypisali na karteczkach? A może okazało się, że przedmiot ten jest czymś zupełnie innym?

5

Po pracy z fotografiami przedmiotów rozpocznij część związaną z TWORZENIEM OPOWIEŚCI

MATERIAŁ 1

OBIEKT 1

Fot. Konrad Brandel, Wyjazd chłopców na kolonie letnie na wieś ze stacji kolei warszawsko-wiedeńskiej, 1892, zbiory Muzeum Warszawy

→ https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza.wydarzenia.249.kolonie_dzieci.html?u=os_czasu.html

MATERIAŁ 1

OBIEKT 2

Fot. A. Ratajczak-Krajka, Żuławskie skrzynie posagowe, zbiory Muzeum Narodowego w Gdańsku

→ https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza.obiekty.796.obiekty_skrzynie_mennonitow.html

MATERIAŁ 1

OBIEKT 3

Aparat destylacyjny Ignacego Łukasiewicza, II poł. XIX wieku, Muzeum Regionalne PTTK im. Ignacego Łukasiewicza w Gorlicach (fotografia w domenie publicznej, źródło: Wirtualne Muzea Małopolski,

→ <http://muzea.malopolska.pl/obiekty/-/a/26927/1133992>

→ https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza.osoby.705.osoba_lukasiewicz.html?u=os_czasu.html

MATERIAŁ 1

OBIEKT 4

Ś.p. Henryk Sienkiewicz 1846–1916 [pocztówka z portretem Henryka Sienkiewicza w wieku 68 lat], 1916. Pierwowzór fotograficzny: Antoni Görtler, 1914. Zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie, licencja CC-BY, źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie

→ https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza/historiomat.476.historiomat_pocztowka.html?u=os_czasu.html

MATERIAŁ 1

OBIEKT 5

Saszetka proszku z kogutkiem, Muzeum Miasta Gdyni

→ https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza,historiomat,497,historiomat_proszek_z_kogutkiem.html?u=os_czasu.html

MATERIAŁ 1

OBIEKT 6

Blażzana puszka po kakao firmy E. Wedel, Muzeum Miasta Gdyni

→ https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza,obiekty,499,obiekt_puszka_wedla.html

SZTUKA OPOWIADANIA

DODATKOWE MATERIAŁY O SZTUCE OPOWIADANIA

Książki:

- ♦ B. Bettelheim, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, Warszawa 2010.
- ♦ P. Tkaczyk, *Narratologia. Umiejętność opowiadania historii tkwi w Tobie od zawsze. Opanuj ją i rozwiń*, Warszawa 2017.
- ♦ Ch. Oehlman, *O sztuce opowiadania. Jak snuć opowieści, prawić baśnie, gawędzić i opowiadać historie. Vademecum praktyka*, Kraków 2012.

Artykuły:

- ♦ J. Sarnecka, → [Opowiadanie historii – przydatne narzędzie animacji](#) [online], Fundacja Rozwoju „Dobre Życie” [dostęp 25.12.2018]. Dostępny w internecie.

Filmy:

- [Opowieści z walizki](#) [film ze spotkania z opowieściami w Domu Brata Alberta w Dynowie, lipiec 2016]. Dostępny w internecie.
- [O Opowieściach z Walizki](#) [wywiad Katarzyny Hnat, Radio Żółte Przeboje, Festiwal Teatrów Dziecięcych Podskoki i Wykręty, Kraków 2017]. Dostępny w internecie.

Autorka Scenariusza:

Joanna Sarnecka jest antropolożką kultury i opowiadaczką w założonej przez siebie w 2009 roku grupie → [Opowieści z Walizki](#) (www.opowiescizwalizki.pl). Animatorka lokalna, interesuje się m.in. działaniami na rzecz dziedzictwa i wielokulturowości.